

روستا و توسعه، سال ۲۲، شماره ۸۶، تابستان ۱۳۹۸

نقش طراحی کالبدی در احساس امنیت روستاییان: مطالعه موردی روستاهای شهرستان بوئین زهرا

علیرضا دربان آستانه^۱، سمیرا حاجی حسینی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۵/۱۲

چکیده

احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت فضا محسوب می‌شود. در تأمین امنیت، به دلیل تفاوت مکان‌ها از نظر جرم‌خیزی، نباید از نقش و تأثیر عوامل محیطی غافل شد. بر این اساس، لزوم توجه به ارتباط بین آسیب‌پذیری افراد در فضاهای روستایی و طراحی محیط زندگی بیش‌ازپیش آشکار می‌شود. تحقیق حاضر با هدف تحلیلی بر نقش طراحی کالبدی در احساس امنیت روستاییان انجام شد. روش تحقیق پیمایشی بود و داده‌های مورد نیاز از ۲۲۵ نفر در بیست روستای شهرستان بوئین زهرا از طریق پرسشنامه گردآوری شد. تحلیل اطلاعات از طریق آمارهای توصیفی (میانگین، فراوانی) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی، آزمون تی (t) تک‌نمونه‌ای، آزمون تحلیل واریانس، فریدمن) صورت گرفت. نتایج آزمون تی نشان داد که امنیت ناموسی و جانی در حد متوسط است و امنیت مالی و اجتماعی در حد مطلوب نیست. همچنین، نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که بین احساس امنیت و متغیرهای «کیفیت فضاهای قابل دفاع»، «روشنایی فضاهای عمومی»، «کیفیت معابر روستایی و مبلمان روستایی» همبستگی معکوس وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: احساس امنیت، طراحی کالبدی، پیشگیری از جرم با طراحی محیطی (CPTED)، بوئین زهرا (شهرستان).

۱- نویسنده مسئول و استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران (astaneali@ut.ac.ir).

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران (s.hajihosseini@ut.ac.ir).

مقدمه

امنیت یکی از مفاهیم مهم در دنیای امروز و در بسیاری از مباحث سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است و از نیازهای اساسی انسان به شمار می‌رود (Kamalipour et al., 2014)، که زمینه خلاقیت، فعالیت، رشد و بالندگی را برای افراد یک جامعه فراهم می‌آورد و بقای آنها در سطوح مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیستی را سبب می‌شود و با نبود آن، آرامش خاطر انسان از بین رفته و نگرانی و اضطراب جای آن را می‌گیرد. امنیت یکی از دلایل یکجانشینی و تشکیل اجتماعات به شمار می‌رود؛ و همزمان با گسترش اجتماعات و تعاملات اجتماعی، روابط متعددی در عرصه‌های گوناگون (سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ...) شکل می‌گیرد و بر امنیت به گونه‌ای دیگر تأثیرگذار است (Delavar & Jahantab, 2011). ناامنی مکان‌ها و فضاهای سکونتگاهی، نشاط و سلامتی را در زندگی روزمره مختل می‌کند و با ایجاد مانع بر سر راه رشد فرهنگی و مشارکت عمومی، هزینه‌های زیادی بر جامعه تحمیل می‌شود (Carmona et al., 2012). ترس و ناامنی در طول زمان با تأثیرات مخرب و منفی بر کیفیت زندگی همراه است و منجر به مراقبت و محافظت غیرضروری مردم از خود می‌شود، آنها را از فعالیت‌های اجتماعی بازمی‌دارد، سطح بی‌اعتمادی به دیگران را افزایش می‌دهد و در نهایت، موجب کاهش و رکود کارکردهای اقتصادی و اجتماعی جامعه می‌شود (Wilson-Doenges, 2000).

به باور بسیاری از کارشناسان، وجود امنیت در یک جامعه به همان اندازه مهم است که احساس امنیت در آن جامعه؛ و چه بسا احساس امنیت در جامعه مهم‌تر از وجود امنیت باشد (Afshani & Zakeri Hamaneh, 2012). در صورت فقدان احساس امنیت، انسان‌ها در روابط اجتماعی خود با دیگران دچار شک و تردید می‌شوند و از برقراری روابط اجتماعی با دیگران پرهیز می‌کنند؛ بر اثر تداوم چنین شرایطی، سرمایه اجتماعی رو به زوال می‌رود و در درازمدت، پیامدهای منفی بسیاری دامنگیر جامعه انسانی می‌شود (Ahmadi & Kaldi, 2013). بر این اساس، احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت فضا محسوب می‌شود. با افزایش ضرورت ایجاد

امنیت در جوامع، ابزار و شیوه‌ها و رویکردهای ایجاد و حفظ آن دستخوش تحول شده است (Pishgahifard & Ahmadi Dehka, 2010). به‌رغم آنکه امنیت در هر جامعه یک مسئله پیچیده و دارای ابعاد متنوع و متعدد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است، در تأمین این نیاز نباید از نقش و تأثیر عوامل محیطی غافل شد. از آنجا که برخی از مناطق بیش از سایر مناطق در معرض خطر ناشی از بروز جرم قرار دارند، لزوم توجه به ارتباط بین آسیب‌پذیری افراد در فضاهای شهری و روستایی و طراحی محیط زندگی بیش از پیش آشکار می‌شود (Brunsdon et al., 1995).

همچنین، وقوع هر نوع جرمی نیازمند مکان و بستر محیطی مساعد است. از این‌رو، وجود برخی ویژگی‌ها در محیط‌های شهری و روستایی آنها را به مکان‌هایی جرم‌خیز بدل می‌کند. نظریه‌های مطرح‌شده در زمینه تأثیر علی عوامل محیطی بر رفتارهای اجتماعی به دو بخش تقسیم می‌شود؛ یکی، عوامل محیط طبیعی (آب‌وهوا، باد، دما، کوه و ...) و دیگری، عوامل محیط انسان‌ساخت و مصنوع به‌ویژه محیط‌های شهری و روستایی (Salehi, 2008). نظریه‌های مرتبط با تأثیر عوامل محیط انسان‌ساخت در بروز رفتارهای نابهنجار و مجرمانه در قالب نظریه‌های پیشگیری از جرم مکان‌محور شامل رویکردهایی چون پیشگیری از جرم موقعیتی و پیشگیری از جرم با طراحی محیطی¹ (از دهه ۱۹۶۰ بدین سو) مطرح می‌شوند.

در ایران و جهان، مطالعات متعدد در زمینه احساس امنیت انجام شده است. بیشتر این مطالعات به لحاظ جغرافیایی در شهرها صورت گرفته و نشان داده‌اند که متغیرهای گوناگون در افزایش یا کاهش احساس امنیت فضاهای عمومی نقش دارند؛ ولی در نواحی روستایی، شمار این‌گونه مطالعات اندک بوده است. در ادامه، خلاصه‌ای از این تحقیقات مطرح می‌شود.

یاکوبز (Jacobs, 1961)، با کتاب «مرگ و زندگی شهرهای آمریکا»، به عنوان اولین نظریه‌پرداز در حوزه امنیت معرفی شده است. وی، با متمایز کردن آشکار عرصه‌های عمومی و خصوصی، بر ضرورت وجود چشم‌هایی نظاره‌گر از سوی صاحبان طبیعی با استفاده از تنوع فعالیت‌ها و عملکردهای مورد علاقه مردم صحنه می‌گذارد. فوستر و

1. Crime Prevention through Environmental Design (CPTED)

همکاران (Foster et al., 2014)، با یک مدل رگرسیون خطی در استرالیا، کاراکوس و همکاران (Karakus et al., 2010) در بین شهروندان ترکیه، لندستروم و همکاران (Lindstrom, 2013) در شهر مالمو سوئد، به تبیین عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهروندان پرداختند و نتایج تحقیق نشان داد که متغیرهای سن، تحصیلات، مالکیت خانه، رضایت از همسایگان، جنسیت، درآمد، قربانی جرم بودن و سرمایه اجتماعی از عوامل تبیین کننده احساس امنیت به شمار می‌روند.

بذرافشان و روستا (Bazrafshan & Rousta, 2016) بدین نتیجه رسیدند که تأثیر متغیرهای محیط کالبدی، اعتماد و رضایت‌مندی بر احساس امنیت روستاییان معنی‌دار است و تأثیر متغیرهای جنسیت، تحصیلات، تجربه جرم و سن بر احساس امنیت روستاییان معنی‌دار نیست و بین متغیر احساس امنیت و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌دار وجود دارد.

دربان آستانه (Darban Astaneh, 2015) به ارزیابی و تحلیل احساس امنیت روستاییان نواحی مرزی (مطالعه موردی استان ایلام) پرداخته و بدین منظور، از روش‌های آمار فضایی شامل آماره موران و G_i^* و کریجینگ و برای تبیین متغیر وابسته، از تحلیل‌های همبستگی دو متغیره و رگرسیون چندگانه استفاده کرده است. نتایج تحقیق نشان داد که احساس امنیت روستاییان در حد متوسط و پایین است؛ همچنین، نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که متغیرهای شاخص برخورداری، عملکرد رسانه (رادیو)، تجربه غیرمستقیم جرم، جمعیت روستا، اعتماد روستاییان به دولت، درصد اجرای طرح هادی و عملکرد پلیس مهم‌ترین عوامل مؤثر بر احساس امنیت روستاییان به شمار می‌روند.

دربان آستانه و همکاران (Darban Astaneh et al., 2013) به تحلیل فضایی و پهنه‌بندی و نیز عوامل مؤثر بر احساس امنیت روستاییان شهرستان شیروان و چرداول با استفاده از روش پیمایشی پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که احساس امنیت روستاییان در سطح شهرستان در حد متوسط و پایین است؛ همچنین، نتایج تحلیل فضایی حاکی از وجود طبقات خوشه‌ای و متفاوت در پهنه شهرستان است، به گونه‌ای که در شمال شرقی و جنوب غربی و غرب شهرستان، کمترین احساس امنیت و در نواحی مرکزی بیشترین احساس امنیت وجود دارد و بر این اساس، نتایج حاکی از اهمیت متغیرهایی مانند برخورداری و

عملکرد پاسگاه پلیس، شاخص برخورداری، سرمایه اجتماعی، تهیه و اجرای طرح هادی، کیفیت روشنایی معابر، جمعیت روستا، فاصله روستا از جاده‌های اصلی، عملکرد رسانه‌ها و تجهیزات ارتباط روستایی بر احساس امنیت روستاییان است.

هدایتی مرزبالی و همکاران (Hedayati Marzbali et al., 2012)، در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی بر قربانی و ترس از جرم»، از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده کردند و نتایج نشان داد که پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی با قربانی جرم رابطه منفی داشته، تأثیری قابل توجه و مثبت بر ترس از جرم قربانی دارد. با این حال، به‌رغم وجود یک رابطه غیرمستقیم و منفی، هیچ‌گونه رابطه مستقیم و معنی‌دار بین CPTED و ترس از جرم وجود ندارد.

غفاری و همکاران (Ghafari et al., 2014)، در مقاله‌ای با عنوان «تکامل رویکرد پیشگیری از جرم مبتنی بر طراحی محیطی (CPTED) در محیط‌های مسکونی»، به بررسی مراحل تکامل رویکرد پیشگیری از جرم با طراحی محیطی به عنوان مهم‌ترین رویکرد در جلوگیری از وقوع جرم و ایجاد امنیت محیطی با استفاده از طراحی پرداختند و سپس، راهکارهایی را برای کمک به معماران و طراحان شهری در راستای طراحی محیط مسکونی ایمن در برابر جرائم ارائه کردند.

ادیبی و عظیمی (Adibi Sadinejad & Azimi, 2012) به تبیین امنیت در محیط شهری بر مبنای پارامترهای کالبدی و طراحی شهر بابلسر پرداختند. آنها شاخص‌های کیفیت معابر، پوشش گیاهی، روشنایی، مبلمان شهری، فشردگی بافت و در نهایت، بازی بسته بودن فضا را بررسی کردند و بدین نتیجه رسیدند که محله‌های دارای کمترین استانداردهای لازم برای کاهش زمینه بروز جرم، در واقع، محلاتی هستند که عمدتاً (به‌دلیل توسعه سریع شهر بابلسر) در قالب اضطرار شکل گرفته‌اند و در بیشتر موارد، محل سکونت افراد کم‌درآمد محسوب می‌شوند.

یو و یین (Yu & Yin, 2010)، در مقاله‌ای با عنوان «بازنگری در جرم شهری: تأثیر برنامه‌ریزی شهری در وقوع جرم در شهر جهانی تایپه»، به تحلیل رابطه بین استفاده از زمین و مکان‌های جرم و جنایت در شهر تایپه با استفاده از نظام اطلاعات جغرافیایی (GIS) و

همچنین، شناسایی یک الگوی دوجنبه‌ای پرداختند که بر اساس آن، نرخ بالای جرم در نواحی حاشیه‌ای و جرم شخصی در مناطق تجاری مرکز شهر بیشتر گزارش می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که جرم‌ها را می‌توان با برنامه‌ریزی مناسب زمین کنترل کرد. علاوه بر این، باید طراحی استفاده از زمین به زمینه‌های اجتماعی حساس باشد.

تقوایی و همکاران (Taghvaei et al., 2014)، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل رابطه بین مؤلفه‌های کاربری زمین با کاهش جرائم و ناامنی شهری»، بدین نتیجه دست یافتند که بین پیشگیری از جرم و نحوه استفاده از اراضی شهری ارتباط وجود دارد و از بین فضاهای شهری مورد مطالعه، در آن دسته از کاربری‌های پیرامونی و بدنه آنها که از ترکیب و تنوع بیشتری برخوردارند، در سنجش با فضاهای مشابه و دارای تنوع کمتر، پتانسیل جرم‌زایی پایین است و کمتر به عنوان محل وقوع جرم شناخته می‌شوند؛ همچنین، این گونه فضاها احساس امنیت بیشتری به شهروندان می‌دهد.

نتایج پژوهش‌های اخیر در فیلادلفیای آمریکا نشان داد که جرائم به گروه‌هایی معین از کاربری زمین گرایش دارند. برای نمونه، گروه ضرب و جرح بیشتر در اطراف میله‌های زندان و دزدی و تخریب در پیرامون دبیرستان‌ها و مراکز خرید محله‌ها دیده می‌شود. جرم‌شناسان محیطی، زمینه جرم‌زایی این مکان‌ها را نتیجه افزایش فرصت‌ها و فعالیت‌هایی می‌دانند که تعداد زیادی از مجرمان را جذب می‌کند (Little et al., 2005).

نتایج پاره‌ای از مطالعات در آمریکا نشان می‌دهد که جدا از سایر متغیرها، «کاربری خاص زمین» اختلاف در میزان جرائم فردی و مقدار خشونت را پیش‌بینی می‌کند. برخی کاربری‌های غیرمسکونی با میزان بالای جرائم و برخی دیگر با تعداد کمتری از جرائم در ارتباط هستند (Salehi, 2008). لیتل و همکاران (Little et al., 2005) به بررسی احساس امنیت زنان در چهار روستا در کشورهای انگلستان و نیوزیلند پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که در طراحی فضای عمومی، باید به امنیت کالبدی، دوستانه بودن فضا و کالبد بیشتر توجه شود تا زنان روستایی در چنین کالبدی احساس امنیت کنند.

طبق نتایج بررسی مطالعات پیشین، موضوع امنیت و احساس امنیت در حوزه شهری بسیار مطرح شده، اما در جوامع روستایی بل توجه به امنیت در روستاها کمتر بدان پرداخته

شده است (Shakuei, 1987). همچنین، نرخ نسبتاً پایین جرائم در مناطق روستایی تاکنون دلیل اصلی بی‌توجهی به مقوله جرائم روستایی و امنیت جامعه روستایی بوده است (Ceccato, 2016). از آنجا که در مناطق روستایی نیز نسبت به گذشته، جرم‌های زیادی رخ می‌دهد، روستاییان در برخی از این مناطق احساس امنیت نمی‌کنند و به مناطق شهری یا روستاهای دیگر مهاجرت می‌کنند؛ از سوی دیگر، چون در این مناطق پاسگاه و یا نیروهای گشت پلیس کمتر فعالیت دارد و یا برخی روستاها فقط در فصول بهار و تابستان دارای سکنه‌اند و یا در نقاط دور دست و کوهستانی قرار گرفته‌اند، مکان‌هایی مناسب برای ارتکاب جرم سارقان محسوب می‌شوند. از این رو، مقاله حاضر به بررسی نقش طراحی کالبدی در احساس امنیت روستاییان در روستاهای شهرستان بوئین‌زهرا می‌پردازد و به دنبال پاسخ‌گویی بدین سؤال است که «آیا بین طراحی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی و احساس امنیت روستاییان رابطه وجود دارد؟».

مبانی نظری

مفهوم امنیت و احساس امنیت

معنی لغوی امنیت^۱ رهایی از تشویش، اضطراب و ترس (Nasri, 2002) یا احساس آرامش و اطمینان خاطر (Mundell, 1994) است. در فرهنگ معین، امنیت با معانی ایمن شدن، در امان بودن و بی‌بیمی آمده است (Moein, 2005). برقراری امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست (Rezaei Moghaddam et al., 2012). در تعریفی دیگر، «امنیت» مجموعه شرایط و وضعیتی است که موجب ثبات و آرامش خاطر در جامعه می‌شود و ترس و خوف از نظر عامه مردم رخت برمی‌بندد (Bayat et al. 2008). گیدنز امنیت را موقعیتی می‌داند که در آن، یک رشته خطرهای خاص به حداقل رسانده شده یا با آن مقابله شده باشد. او احساس امنیت را میزان آسودگی و آرامش مردم در خانه‌های خود و یا قدم زدن در کوچه و خیابان شهر در طول شبانه روز بدون احساس ترس تعریف می‌کند (Zare Shahabadi & Torkan, 2011). در مجموع، امنیت دارای دو بعد عینی و ذهنی است؛ در مفهوم عینی، فقط تهدید علیه ارزش‌هاست و در مفهوم ذهنی، عبارت است از فقدان احساس ترس از اینکه به چنین ارزش‌هایی حمله شود (Buzan, 2008).

احساس امنیت^۱ موضوعی روان‌شناختی است. انسان با شنیدن خبری در زمینه‌های گوناگون و یا مشاهده رفتار یا رخدادی که مستقیم یا غیرمستقیم با تعلقات و منافع مادی و معنوی وی در تضاد بوده و به‌نوعی بر خاطر جمعی، اطمینان، ایمنی، آسودگی و آرامش قلبی او تأثیرگذار باشد و ذهن او را درگیر کند، در چنین شرایطی، احساس ناامنی به وی دست خواهد داد (Salehi, 2008).

برای احساس امنیت، در مطالعات مختلف، ابعاد و مؤلفه‌های متعدد تعریف شده است. به باور دلاور و جهانتاب (Delavar & Jahantab, 2011)، احساس امنیت شامل چهار بعد «جانی»، «اقتصادی» (فردی و عمومی)، «ناموسی» و «اجتماعی» است. حسنونند و حسنونند (Hassanvand & Hassanvand, 2012) نیز برای سنجش احساس امنیت، از سه شاخص مالی، جانی و اجتماعی استفاده کردند.

امن بودن فضا خود دارای دو مؤلفه است: ایمنی و امنیت. در مؤلفه ایمنی، اشاره به موارد و عوامل محیطی است که در صورت عدم تأمین شرایط مطلوب، وقوع حوادث اجتناب‌ناپذیر می‌شود و خطرات به‌صورت بالقوه و بالفعل جان و مال حاضران، عابران و ناظران را تهدید خواهد کرد (Kelly & Crabtree, 2009). مؤلفه امنیت نیز به جرائم علیه اشخاص و اموال آنها اشاره دارد که در صورت عدم تأمین شرایط پیشگیری‌کننده، اموال و جان حاضران، عابران و ناظران را به‌صورت بالقوه و بالفعل تهدید خواهد کرد. هر فضای سکونتگاهی امن به مفهوم کامل آن شامل این دو مؤلفه می‌شود. می‌توان شرایطی را که از فصل مشترک این دو به‌وجود می‌آید، فضای سکونتگاهی امن توصیف کرد (Rothrock, 2010).

نظریه‌های تحقیق

یکی از مهم‌ترین نظریه‌ها در زمینه نقش طراحی کالبدی در ایجاد امنیت فضاهای سکونتگاهی نظریه پیشگیری از جرم با طراحی محیطی (CPTED) است که مورد پذیرش جامعه علمی نیز قرار گرفته و معتقد است که از طریق طراحی محیط کالبدی می‌توان به پیشگیری از بروز جرم و کاهش جرم پرداخت (Stucky & Ottensmann, 2009). در این رویکرد، به نقش مردم و مشارکت آنها توجه ویژه شده است، چنان‌که بانک جهانی بر این باور است که این روش امکان آن را فراهم می‌کند که شهروندان، نماینده‌ای کلیدی در

1. feeling of security

ایجاد امنیت خود باشند و از مشارکت اجتماعی آنها در جلوگیری و کاهش جرائم بهره‌برداری شود (Darban Astaneh et al., 2013). مرکز بین‌المللی جرایم (NICP) آن را طراحی و استفاده مناسب از محیط ویژه کاهش یا جلوگیری از جرایم و بهسازی کیفیت زندگی می‌داند (Pourjafar et al., 2009).

در پی، مهم‌ترین اصول پیشگیری از جرم با طراحی محیطی تشریح می‌شود.

حفظ قلمرو: قلمرو مفهومی را به ذهن متبادر می‌کند که فضاهای خصوصی را از فضاهای عمومی جدا می‌سازد و بر اساس احساس مالکیت خصوصی شکل می‌گیرد (Wilson-Doenges, 2000). این مفهوم از طریق تقویت احساس و روحیه مالکیت در محیط‌های ساخته‌شده و مصنوع ممکن می‌شود، که به ایدهٔ چتر^۱ موسوم است (Brunsdon et al., 1995). بدیهی است مردم از قلمروی که احساس می‌کنند از آن خودشان است، حفاظت می‌کنند و نسبت به قلمرو دیگران احترام خاص قائل‌اند. مرزهای مشخص مناطق شخصی و عمومی با استفاده از عناصر کالبدی همچون پرچین‌ها، سنگفرش پیاده‌روها و علایم به‌دست می‌آید (N.C.P.C., 2003).

نظارت طبیعی: نظارت طبیعی به معنی توانمندسازی محیط سکونتگاهی از طریق در معرض دید قرار گرفتن و آسانی نظارت است که امکان نظارت ساکنان یا ارگان‌های انتظامی بر مناطق سکونتگاهی را فراهم می‌کند. بر این اساس، امکان آن فراهم می‌شود که مناطق یا محله‌ها در معرض دید عمومی قرار گیرند و از ایجاد مناطق غیرقابل نظارت و به‌اصطلاح مناطق کور جلوگیری شود (Wilson-Doenges, 2000). نظارت طبیعی (مثلاً فرصت نظارت توسط خود ساکنان از طریق پنجره‌ها)، نظارت رسمی (مثلاً گشت‌های پلیس) و راهبردهای نظارت مکانیکی (مثلاً روشنایی خیابان‌ها) می‌تواند تأثیر مثبت در کاهش جرم و نیز ترس از ارتکاب جرم داشته باشد (Cozens, 2002; Minnery & Lim, 2005).

کنترل دسترسی طبیعی: با استفاده از این اصل می‌توان از میزان دسترسی به مناطقی با امکان وقوع جرم برای مجرمان احتمالی کاست (Carmona et al., 2012)؛ و همچنین، فقط

استفاده‌کنندگان مجاز را می‌توان به استفاده از این فضا تشویق و افراد دارای قصد سوءاستفاده از آنجا را ناامید کرد. اسقرار منطقی ورودی‌ها، خروجی‌ها، نرده‌ها، نماها و روشنایی‌ها، پیاده‌روهای مستقیم و دوربرگردان‌ها از راه‌های کاهش جرائم به‌شمار می‌روند (Cozens, 2002). از این اصل برای کاهش توان دسترسی افراد به مناطق برای جرم‌خیزی و ارتکاب جرم استفاده می‌شود.

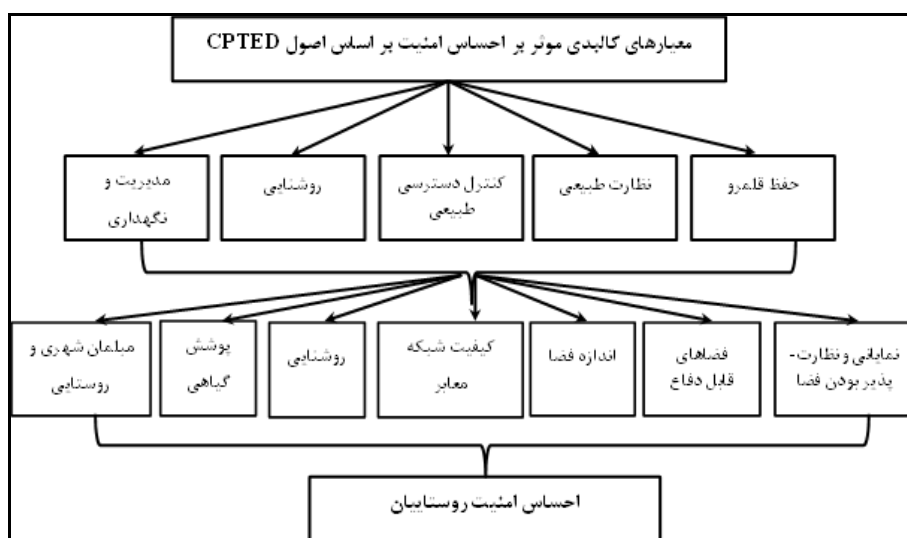
روشنایی: روشنایی کافی برای مردم ضروری است تا محیط اطراف و پدیده‌ها راحت‌تر دیده شوند. از نقطه نظر امنیتی، وجود روشنایی‌ها و چراغ‌هایی که به‌طور راهبردی مکان‌یابی می‌شوند، می‌تواند اثر ذاتی روی کاهش ترس از ارتکاب جرم داشته باشد. در سطح پایه روشنایی، باید امکان شناسایی چهره افراد از فاصله حدود ده متری برای هر فرد با دید معمولی مهیا باشد (N.C.P.C., 2003). روشنایی دو کار انجام می‌دهد؛ یکی آنکه به افراد ناظر یک وضعیت کمک می‌کند تا واضح‌تر ببینند و دیده شوند و دیگر آنکه مردم را تشویق به حضور بیشتر در محیط می‌کند (Mahmoudi Janaki & Ghourchi Beigi, 2009).

مدیریت و نگهداری: نگهداری بهتر از محیط، علاوه بر افزایش قلمروگرایی (حس مالکیت مکان) در میان ساکنان، احساس تعلق به فضا را ارتقا داده و این حس را القا خواهد کرد که فضای محله امن است و کوچک‌ترین انحراف و خطایی در این محیط با واکنش روبه‌رو خواهد شد. خانه‌ها و فضاهای خالی و بلا تصدی مانند یک آهن‌ربا در برابر جرم عمل می‌کنند.

نظریه پنجره‌های شکسته: مراقبت‌های عمومی به میزان زیادی موجب کاهش جرم می‌شود. همچنین، عدم مراقبت و به‌هم‌ریختگی محیطی مانند وجود آشغال، خرابه‌ها، انجام برخی رفتارهای بی‌ادبانه و خشن، ولگردی، مستی و تکدی‌گری در این مکان‌ها موجب افزایش جرم می‌شود (Akbari & Zohdi Goharpour, 2013).

نظریه طراحی در برابر جرم: تقریباً همزمان با شکل‌گیری نظریه پیشگیری از جرم با طراحی محیطی، در جامعه علمی بریتانیا نظریه‌هایی مشابه مطرح شدند، به‌گونه‌ای که در خلال دهه ۱۹۸۰، پونیز در کتاب خود با عنوان «طراحی علیه جرم» اظهار داشت که برای جلوگیری از

وقوع جرائم شهری، باید به مکان‌های با امکان دسترسی سریع مجرمان و همچنین، امکان خروج سریع توجه کافی شود، چراکه این مکان‌ها عامل مهمی در وقوع جرائم هستند. این دیدگاه برخی مشخصات کالبدی نواحی را مؤثر در وقوع جرم دانسته و به طراحان برای فضاهای مقاوم‌تر در برابر جرم توصیه‌هایی دارد (Akbari & Zohdi Goharpour, 2013).

منبع: یافته‌های پژوهش

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی

تحقیق حاضر از نظر روش، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی بوده، متغیر مستقل «طراحی کالبدی روستا» و متغیر وابسته «احساس امنیت روستاییان» است. گردآوری اطلاعات به روش‌های اسنادی و میدانی صورت گرفته است: در روش اسنادی از طریق مرور و بررسی سوابق و پیشینه‌های موجود درباره موضوع مورد بحث در کتب و مقالات لاتین از طریق کتابخانه‌ها، مراکز اطلاعات و همچنین، اسناد تارنمای «انستیتوی بین‌المللی جرائم» و طرح‌های تحقیقاتی در زمینه احساس امنیت (با تأکید بر رویکرد CPTED)؛ و در روش میدانی، از طریق مشاهده و توزیع پرسشنامه و نیز مصاحبه. برای بررسی بهتر، در پژوهش حاضر، ابتدا احساس امنیت به چهار بعد ناموسی، جانی، مالی و

اجتماعی تقسیم شد و مطابق جدول ۱ معرف‌های مرتبط در قالب گویه‌های طیف لیکرت طراحی و استخراج شد. سپس، از بیست معرف برای سنجش عوامل کالبدی مؤثر بر احساس امنیت روستاییان استفاده شد (جدول ۲). تحلیل اطلاعات با استفاده از آمارهای توصیفی (میانگین، فراوانی) و استنباطی (ضریب همبستگی، آزمون تی تک‌نمونه‌ای و تحلیل واریانس) صورت گرفت. جامعه آماری تحقیق شامل ساکنان روستاهای شهرستان بوئین‌زهرا بود. در منطقه مورد مطالعه، چهل روستای دارای سکنه با ۸۳۹۷ خانوار و ۴۰۱۷۰ نفر جمعیت وجود دارد. واحد تحلیل «خانوارهای ساکن» این روستاها بودند و انتخاب روستاها به روش تصادفی صورت گرفت (از هر بخش، پنج روستا). از مجموع ۵۹۶۸ خانوار در نقاط روستایی نمونه، با استفاده از رابطه کوکران، حجم نمونه ۲۲۵ خانوار به‌دست آمد و در مرحله بعد، به نسبت سهم و تعداد خانوار هر روستا تعداد نمونه‌ها محاسبه شد. این افراد با روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند.

برای سازگاری درونی و پایایی پرسشنامه، در گویه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد و بدین منظور در مرحله پیش‌آزمون، تعداد سی پرسشنامه تکمیل و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۵ درصد به‌دست آمده، که نشان‌دهنده سطح پایایی خوب پرسشنامه است.

جدول ۱- ابعاد احساس امنیت و شاخص‌های آن

ابعاد	مؤلفه‌ها
مالی	حمل پول نقد به مقدار زیاد، خالی گذاشتن منزل به مدت چند روز، ترک و رها کردن خودرو در خیابان بدون قفل و دزدگیر، به همراه داشتن کیف، تلفن همراه یا سایر لوازم قیمتی
ناموسی	تردد همسر به تنهایی در شب، اشتغال همسر و دخترانم بیرون از منزل، بیرون رفتن زنان و دختران از منزل به تنهایی
جانی	تردد با خودروهای مسافربر به تنهایی، قدم زدن در مسیرهای خلوت، به تنهایی در منزل ماندن
اجتماعی	فرستادن کودکان به مدرسه در مسیر طولانی، مشاهده نزاع و درگیری خیابانی در روستا، شیوع مواد مخدر در بین جوانان روستا

منبع: یافته‌های پژوهش

برای بررسی نقش طراحی کالبدی روستا در احساس امنیت روستاییان، از گویه‌هایی به شرح جدول ۲ استفاده شده است.

جدول ۲- عوامل کالبدی مؤثر بر احساس امنیت

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
مجاورت با اتوبان یا جاده بین شهری (دسترسی و مسیرهای فرار برای مجرمان)، مجاورت با کارخانه‌ها و شهرک‌های صنعتی (دسترسی و مسیرهای فرار برای مجرمان)، مجاورت با رودخانه (دسترسی و مسیرهای فرار برای مجرمان)، دیوار و حصار کوتاه و خراب خانه‌ها، طرز برخورد با واکنش غیرمسئولانه اهالی به جرم (مسئولیت پذیر نیستند)	نمایان و نظارت پذیر بودن فضا
ساختمان‌های متروکه (احتمال استفاده توسط بزهکاران و مجرمان)، مجاورت با بناهای مخروبه (امکان پناه گرفتن مجرمان)، وجود فضاهای تخلیه زباله و نخاله در داخل روستا یا در مسیر ورودی و خروجی روستا، نبود پارکینگ برای وسایل و ابزارآلات کشاورزی در خانه یا روستا	فضاهای قابل دفاع
کوچه‌ها و خیابان‌های تنگ و باریک (نبود دید کافی)، کوچه‌ها و خیابان‌های پر پیچ و خم (نبود دید کافی)، ظاهر نامناسب جاده ورودی روستا در فصل زمستان و بهار (که هوا ابری و بارندگی هست) نبود امکان رفت و آمد برای افراد پیاده	کیفیت معابر
عدم وجود فضای مناسب برای استراحت افراد سالمند در چهارراهها و ورودی کوچه‌ها مثل تعبیه صندلی (این افراد نظاره گران خوبی هستند)، نبود فضای عمومی مناسب برای گذران اوقات فراغت کودکان برای افزایش نظارت بر روستا	مبلمان روستایی
رشد بیش از حد درختان و کاهش میدان دید اطراف (در اطراف جاده ورودی به روستا یا در مسیرهای منتهی به باغها و زمین‌های کشاورزی)	پوشش گیاهی
کوچه‌ها و خیابان‌های تاریک (نبود دید کافی) و مسیرهای منتهی به باغها و زمین‌های کشاورزی (برای آبیاری در شب) روستا، نورپردازی نامناسب معابر (فاصله زیاد بین دو تیر چراغ برق و تاریکی بین این دو)	روشنایی
قرار گرفتن منزل در حاشیه روستا (عدم امکان کمک اهالی)، پراکندگی زیاد خانه‌های روستا و عبور مرور کم اهالی در شب و ظهر (نظارت کم برسارقان)، فضاهای خالی زیاد (زمین‌های مخروبه‌ها و خانه‌های خالی) در اطراف خانه‌ها	اندازه فضا

منبع: دربان آستانه و همکاران (Darban Astaneh et al., 2013)، ادیبی سعدی‌نژاد و عظیمی (Adibi, 2012)، سادینجاده و آزیمی (Sadinejad & Azimi, 2012)، اکبری و زهدی گهرپور (Akbari & Zohdi Goharpour, 2013)

منطقه مورد مطالعه

شهرستان بوئین‌زهرا از نظر جغرافیایی در ۴۹ درجه و ۳۰ دقیقه شرقی و ۳۵ درجه و ۳۰ دقیقه شمالی و در ارتفاع ۱۲۱۰ متری از سطح دریا قرار دارد. طبق نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰، این شهرستان دارای چهار بخش (شال، دشتابی، مرکزی، و رامند) و ۸ دهستان (ابراهیم‌آباد، دشتابی شرقی، دشتابی غربی، رامند جنوبی، زهرای بالا، زهرای پایین، زین‌آباد، سگزآباد، و قلعه هاشم خان)، و چهل روستا با ۸۳۹۷ خانوار و ۴۰۱۷۰ نفر جمعیت است.

نتایج و بحث

نتایج توصیفی توزیع پرسشنامه در بین روستاییان شهرستان بوئین‌زهرآ نشان می‌دهد که از لحاظ جنسیت ۲۴/۵ درصد معادل ۴۹ نفر از پاسخ‌گویان را زنان و ۷۵/۵ درصد معادل ۱۵۱ نفر را مردان تشکیل می‌دهند. بررسی سنی پاسخ‌گویان نشان می‌دهد که میانگین سنی آنها ۴۱/۵ سال است و بیشترین تعداد به رده سنی ۲۹ سال با دوازده نفر تعلق دارد. بر پایه نتایج بررسی وضعیت تحصیلی پاسخ‌گویان، سطح تحصیلات حدود ۲۶ درصد آنها بی‌سواد، دوازده درصد ابتدایی، سیزده درصد راهنمایی، ۲۹ درصد متوسطه، پانزده درصد لیسانس و ده درصد فوق لیسانس و بالاتر است.

توصیف احساس امنیت

بر اساس نتایج تحقیق در زمینه امنیت ناموسی، بیشترین درصد پاسخ‌گویان با چهل درصد از نظر ناموسی احساس امنیت بالایی دارند؛ در زمینه امنیت مالی، ۳۳/۵ درصد پاسخ‌گویان احساس امنیت خوبی دارند، ولی احساس امنیت سی درصد آنها پایین است؛ در زمینه امنیت جانی، ۴۳ درصد پاسخ‌گویان احساس امنیت بالایی دارند و احساس امنیت هشت درصد افراد پایین است؛ و در نهایت، در زمینه امنیت اجتماعی، ۲۸ درصد پاسخ‌گویان احساس امنیت متوسط دارند و احساس امنیت ۲۶ درصد آنها پایین است.

جدول ۳- تحلیل احساس امنیت روستاییان

میانگین	اصلاً نمی‌ترسم	نمی‌ترسم	تاحدودی می‌ترسم	می‌ترسم	خیلی می‌ترسم	مؤلفه‌های احساس امنیت
۳,۱۳	۴/۵	۴۰	۲۹	۱۸	۸/۵	امنیت ناموسی
۲,۹۴	۸	۳۳/۵	۱۵/۵	۳۰	۱۳	امنیت مالی
۳,۶۵	۲۴	۴۳	۱۴/۵	۱۰/۵	۸	امنیت جانی
۲,۶۴	۲/۵	۲۴	۲۸	۲۶	۱۹/۵	امنیت اجتماعی

منبع: یافته‌های پژوهش

میانگین عددی حاصل از تحلیل احساس امنیت حاکی از آن است که امنیت ناموسی با میانگین ۳/۱۳ و جانی با میانگین ۳/۶۵ در حد متوسط و امنیت مالی با میانگین ۲/۹۴ و اجتماعی با میانگین ۲/۶۴ در حد مطلوب نیستند. بر اساس آزمون تی تک‌نمونه‌ای،

نقش طراحی کالبدی در احساس امنیت

با احتساب دامنه یک تا پنج طیف لیکرت، این میانگین برای شاخص امنیت ناموسی و جانی در حد متوسط و برای امنیت مالی و اجتماعی کمتر از شرایط متوسط (۳/۱) ارزیابی شده است. این تفاوت در سطح ۰/۰۱ به جز در شاخص امنیت ناموسی معنی دار بوده و تفاوت آن با مطلوبیت عددی به جز در امنیت ناموسی و جانی منفی ارزیابی شده است (جدول ۴).

جدول ۴- تحلیل احساس امنیت روستائیان بر اساس آزمون تی تک نمونه‌ای

فاصله اطمینان ۹۵ درصد		مطلوبیت عددی: ۳/۱				مؤلفه‌ها
حد بالا	حد پایین	تفاوت میانگین	سطح معنی داری	آماره t	میانگین	
۰/۱۳۱	-۰/۰۷۱	۰/۰۳۰	۰/۵۶	۰/۵۸	۳/۱۳	امنیت ناموسی
-۰/۰۴۶	-۰/۲۵۵	-۰/۱۵۱	۰/۰۰۵	-۲/۸۵	۲/۹۴	امنیت مالی
۰/۶۹۷	۰/۴۰۶	۰/۵۵۱	۰/۰۰۰	۷/۴۷	۳/۶۵	امنیت جانی
-۰/۳۵۹	-۰/۵۵۴	-۰/۴۵۶	۰/۰۰۰	-۹/۲۱	۲/۶۴	امنیت اجتماعی

منبع: یافته‌های پژوهش

تفاوت معنی داری احساس امنیت در چهار بعد در دهستان‌های شهرستان بوئین زهرا از طریق آزمون واریانس یک طرفه بررسی شد و یافته‌ها حاکی از آن است که بین ابعاد احساس امنیت تفاوت وجود دارد و این تفاوت کمتر از سطح ۰/۰۵ بوده، که نشان دهنده معنی داری آن است (جدول ۵).

جدول ۵- آزمون واریانس یک طرفه تعیین تفاوت معنی داری

سطح معنی داری	آماره F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	
۰/۰۰۰	۵۳/۵۵	۳۵/۷۴	۳	۱۰۷/۲۴۰	بین گروهی
		۰/۶۶۷	۷۹۶	۵۳۱/۳۰۰	درون گروهی
			۷۹۹	۶۳۸/۵۴۰	کل

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون تعقیبی دانکن^۱ نشان داد که در مجموع، امنیت اجتماعی با میانگین ۲/۶۴ در گروه اول، امنیت مالی در گروه دوم، امنیت ناموسی در گروه سوم و امنیت جانی با میانگین ۳/۶۵ در گروه چهارم قرار گرفتند. (جدول ۶).

جدول ۶- آزمون داتکن برای مقایسه میانگین ابعاد احساس امنیت

ابعاد احساس امنیت	تعداد	زیرمجموعه آلفا = ۰/۰۵			
		۱	۲	۳	۴
اجتماعی	۲۲۵	۲/۶۴			
مالی	۲۲۵		۲/۹۴		
ناموسی	۲۲۵			۳/۱۲	
جانی	۲۲۵				۳/۶۵

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون همبستگی خصوصیات فردی با شاخص احساس امنیت حاکی از آن است که جنسیت و تحصیلات با احساس امنیت همبستگی مثبت دارند، ولی بین سن و احساس امنیت همبستگی منفی وجود دارد؛ یعنی، با افزایش سن، احساس امنیت کاهش می‌یابد (جدول ۷).

جدول ۷- همبستگی بین متغیرهای فردی و احساس امنیت

متغیر	مقیاس	نوع ضریب همبستگی	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
جنسیت	اسمی	اتا	۰/۱۹۲	۰/۰۰۰
سن	نسبی	پیرسون	-۰/۱۵۱	۰/۰۳۳
تحصیلات	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۲۴	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های پژوهش

وقوع جرم در روستا

بیشترین جرم‌هایی که در پنج سال اخیر در روستاهای مورد مطالعه رخ داده، عبارت‌اند از: سرقت از مزارع، نزاع و درگیری فیزیکی، سرقت دام و طیور، و سرقت از منازل که به ترتیب، با میانگین ۸/۹۷، ۷/۰۷، ۶/۹۰ و ۶/۳۸ بیشترین درصد جرم‌ها و اعدام، به زور وارد خانه شدن، قتل، زورگیری، و خودکشی جزو کمترین جرم‌هایی است که در روستاها اتفاق می‌افتد (جدول ۸). یکی از مهم‌ترین جرم‌ها سرقت از مزارع و باغ‌هاست. بر اساس نظر روستاییان، در موقع درو محصول یا چیدن میوه‌ها، محصول را سریع به انبار منتقل می‌کنند و یا کسی را برای محافظت از محصول در باغ‌ها و مزارع می‌گمارند، که البته افزایش هزینه‌ها را در پی خواهد داشت.

جدول ۸- میانگین وقوع جرم در پنج سال اخیر

میانگین	مؤلفه‌ها	میانگین	مؤلفه‌ها
۸/۹۷	سرقت از مزارع	۰/۳۱	قتل
۶/۹۰	سرقت دام و طیور	۱/۸۹	جرم جنسی
۷/۰۷	نزاع و درگیری فیزیکی	۰/۳۴	زورگیری
۰/۵۱	خودکشی	۶/۳۸	سرقت از منزل
۰/۰۲۰	اعدام	۰/۰۸۵	به زور وارد خانه شدن
		۹/۱۷	سایر جرائم منجر به بازداشت

منبع: یافته‌های پژوهش

شاخص‌های کالبدی مؤثر بر احساس امنیت بر اساس اصول CPTED

برای ارزیابی نقش شاخص‌های کالبدی در ترس افراد و وقوع جرم، نظر پاسخ‌گویان در مورد کیفیت برخی از شاخص‌های کالبدی بررسی شد (جدول ۹). با توجه به نتایج این بررسی، به اعتقاد روستاییان، میانگین شاخص‌های نمایان و نظارت‌پذیر بودن فضا با ۲/۵۴، فضاهای قابل دفاع با ۳/۲۲، مبلمان روستایی با ۳/۸۸، کیفیت معابر با ۲/۶۷، پوشش گیاهی با ۲/۳۹ و اندازه فضا با ۲/۸۶ در بازه یک تا پنج طیف لیکرت ارزیابی شد.

جدول ۹- نتایج توصیفی کیفیت فضاهای کالبدی

میانگین	اصلاً	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	شاخص‌ها
۲/۵۴	۱۷	۱۵/۵	۱۶	۱۶/۵	۱۸/۵	۱۶/۵	نمایان و نظارت‌پذیر بودن فضا
۳/۲۲	۲/۵	۱۰/۵	۱۸	۲۱	۲۶	۲۲	فضاهای قابل دفاع
۲/۶۷	۳	۲۱/۵	۲۶/۵	۱۶	۲۰/۵	۱۲/۵	کیفیت معابر
۳/۸۸	۱	۲/۵	۱۳	۱۶	۲۷/۵	۴۰	مبلمان روستایی
۲/۳۹	۷	۲۱/۵	۲۸/۵	۲۳/۵	۷	۱۲/۵	پوشش گیاهی
۲/۸۵	۲	۱۴/۵	۲۴/۵	۲۷/۵	۱۸/۵	۱۳	روشنایی
۲/۸۶	۳	۱۹	۲۲/۵	۱۷/۵	۲۰	۱۸	اندازه فضا

منبع: یافته‌های پژوهش

از سوی دیگر، برای تعیین رتبه هر کدام از عوامل مشخص شده در روستاهای شهرستان بوئین‌زهرا (وضعیت موجود)، از آزمون فریدمن بهره گرفته شد. بر این اساس، بین میانگین زمینه‌های موجود شاخص‌های کالبدی مؤثر بر احساس امنیت در سطح ۰/۰۱ تفاوت معنی‌دار وجود دارد. در این بین، بیشترین میانگین رتبه‌ای مربوط به شاخص مبلمان روستایی

و کمترین آن مربوط به نمایان و نظارت‌پذیر بودن فضاست. بررسی میانگین رتبه‌ای داده‌های حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که به‌جز شاخص‌های نمایان و نظارت‌پذیر بودن فضا و پوشش گیاهی، سایر شاخص‌ها در وضعیت مطلوب قرار دارند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰- نتایج آزمون فریدمن برای بررسی تفاوت میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌های کالبدی

زمینه‌ها	تعداد	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای فریدمن
نمایان و نظارت‌پذیر بودن فضا	۲۲۵	۲/۵۴	۲/۹۹
فضاهای قابل دفاع	۲۲۵	۳/۲۲	۴/۶۸
کیفیت معابر	۲۲۵	۲/۶۷	۳/۴۷
مبلمان روستایی	۲۲۵	۳/۸۸	۵/۹۹
پوشش گیاهی	۲۲۵	۲/۳۹	۳/۰۰
روشنایی	۲۲۵	۲/۸۵	۳/۹۸
اندازه فضا	۲۲۵	۲/۸۶	۳/۸۹
کی دو		۲۹۷/۷۱۷	
درجه آزادی		۶	
سطح معنی‌داری		۰/۰۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون همبستگی بین شاخص‌های کالبدی نشان داد که همبستگی مثبت و معنی‌داری بین شاخص‌های کالبدی وجود دارد، به غیر از شاخص‌های پوشش گیاهی و مبلمان روستایی که رابطه معنی‌دار ندارند؛ به دیگر سخن، با افزایش هر کدام از شاخص‌های کالبدی مؤثر بر احساس امنیت، سایر شاخص‌ها نیز بهبود خواهند یافت (جدول ۱۱).

نتایج جدول ۱۲ نشان می‌دهد که بین احساس امنیت و شاخص‌های کیفیت فضاهای قابل دفاع (ساختمان‌های متروکه قابل استفاده توسط بزه‌کاران و مجرمان)، مجاورت با بناهای مخروبه (امکان پناه گرفتن مجرمان)، وجود فضاهای تخلیه زباله و نخاله در داخل روستا یا در مسیر ورودی و خروجی روستا، نبود پارکینگ برای وسایل و ابزارآلات کشاورزی در خانه یا روستا با ضریب همبستگی $-۰/۲۰۴$ ، روشنایی (کوچه‌ها و خیابان‌های تاریک (نبود دید کافی) و مسیرهای منتهی به باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی (برای آبیاری در شب)، نورپردازی نامناسب معابر (فاصله زیاد بین دو تیر چراغ برق و تاریکی بین این دو) با ضریب $-۰/۱۸۷$ در سطح اطمینان ۹۹ درصد و همچنین، بین احساس امنیت و شاخص‌های کیفیت معابر روستایی (کوچه‌ها و خیابان‌های تنگ و باریک، کوچه‌ها و

نقش طراحی کالبدی در احساس امنیت

خیابان‌های پریچ‌وخم) و جاده ورودی روستا (که از وضعیت خوبی برخوردار نیست و در فصل زمستان و بهار در هوای ابری و بارندگی امکان رفت و آمد افراد پیاده وجود ندارد) با ضریب همبستگی ۰/۱۷۸-، مبلمان روستایی (عدم وجود فضای مناسب برای استراحت افراد سالمند با نظارت سایر افراد)، نبود فضای عمومی مناسب برای گذران اوقات فراغت کودکان) با ضریب ۰/۳۶۹- در سطح اطمینان ۹۵ درصد همبستگی معکوس وجود دارد؛ به عبارت دیگر، با افزایش هر کدام از شاخص‌های کالبدی یادشده، احساس امنیت روستاییان کاهش خواهد یافت.

جدول ۱۱- همبستگی بین شاخص‌های کالبدی مؤثر بر احساس امنیت روستاییان (پیرسون)

مؤلفه‌ها	نمایان و نظارت‌پذیر بودن فضا	فضاهای قابل دفاع	کیفیت معابر	مبلمان روستایی	پوشش گیاهی	روشنایی	اندازه فضا
نمایان و نظارت‌پذیر بودن فضا	۱	۰/۴۱۴ ^{°°}	۰/۲۸۴ ^{°°}	۰/۴۱۳ ^{°°}	۰/۲۹۷ ^{°°}	۰/۲۵۸ ^{°°}	۰/۳۲۹ ^{°°}
فضاهای قابل دفاع	۰/۴۱۴ ^{°°}	۱	۰/۴۵۳ ^{°°}	۰/۴۱۴ ^{°°}	۰/۴۴۲ ^{°°}	۰/۳۳۰ ^{°°}	۰/۴۶۲ ^{°°}
کیفیت معابر	۰/۲۸۴ ^{°°}	۰/۴۵۳ ^{°°}	۱	۰/۲۷۷ ^{°°}	۰/۳۸۴ ^{°°}	۰/۳۹۹ ^{°°}	۰/۳۶۸ ^{°°}
مبلمان روستایی	۰/۴۱۳ ^{°°}	۰/۴۱۴ ^{°°}	۰/۲۷۷ ^{°°}	۱	۰/۰۶۹	۰/۳۰۰ ^{°°}	۰/۲۳۳ ^{°°}
پوشش گیاهی	۰/۲۹۷ ^{°°}	۰/۴۴۲ ^{°°}	۰/۳۸۴ ^{°°}	۰/۰۶۹	۱	۰/۳۴۸ ^{°°}	۰/۴۷۳ ^{°°}
روشنایی	۰/۲۵۸ ^{°°}	۰/۳۳۰ ^{°°}	۰/۳۹۹ ^{°°}	۰/۳۰۰ ^{°°}	۰/۳۴۸ ^{°°}	۱	۰/۵۰۹ ^{°°}
اندازه فضا	۰/۳۲۹ ^{°°}	۰/۴۶۲ ^{°°}	۰/۳۶۸ ^{°°}	۰/۲۳۳ ^{°°}	۰/۴۷۳ ^{°°}	۰/۵۰۹ ^{°°}	۱

^{°°} در سطح معنی‌داری یک درصد، سطح معنی‌داری شاخص پوشش گیاهی با مبلمان روستایی = ۰/۳۳۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۲- همبستگی بین احساس امنیت و شاخص‌های کالبدی (پیرسون)

مؤلفه‌ها	نمایان و نظارت‌پذیر بودن فضا	فضاهای قابل دفاع	کیفیت معابر	مبلمان روستایی	پوشش گیاهی	روشنایی	اندازه فضا
ضریب همبستگی	-۰/۳۱۴	-۰/۴۰۴ ^{**}	-۰/۳۷۸ [*]	-۰/۳۶۹ [*]	-۰/۳۲۵	-۰/۳۸۷ ^{**}	-۰/۳۱۷
سطح معنی‌داری	۰/۱۰۹	۰/۰۰۴	۰/۰۱۲	۰/۰۱۷	۰/۰۷۷	۰/۰۰۸	۰/۰۹۸

منبع: یافته‌های پژوهش

وضعیت رضایت روستاییان از اقدامات کاهش جرم

هدف از بررسی مؤلفه‌های رضایت روستاییان از اقدامات کاهش جرم ارزیابی میزان موافقت روستاییان با این مؤلفه‌ها برای افزایش امنیت روستاست. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از میان پاسخ‌گویان، ۳۸/۵ درصد با کوچه‌بندی و خیابان‌کشی روستا کمی مخالف بودند، ۳۲/۵ درصد از معماری ساختمان‌ها و خانه‌ها احساس رضایت داشتند، ۴۷/۵ درصد با تغییر کاربری نواحی جرم‌خیز به منظور کاهش جرم موافق بودند، ۳۹/۵ درصد با این مؤلفه که استفاده از سامانه‌های دوربین مداربسته در جامعه به کاهش جرم کمک می‌کند، موافق بودند و پیشنهاد می‌کردند که به‌ویژه در اماکن عمومی و مدارس و انبارها و پارکینگ‌ها نصب شود تا میزان ارتکاب جرم کاهش یابد، ۵۱/۵ درصد موافق این موضوع بودند که با بهبود ظاهر جامعه (فضای سبز، مناطق تفریحی و ...)، جرم کاهش می‌یابد؛ همچنین، ۸۶/۵ درصد پاسخ‌گویان با نشاط‌بخشی به محیط روستا و ساخت ویرانه‌ها در راستای کاهش جرم و ۳۹/۵ درصد با وضعیت روشنایی معابر تاحدودی موافق بودند؛ و در نهایت، ۲۹ درصد پاسخ‌گویان از عملکرد پلیس رضایت نداشتند و بیشتر روستاهاب دور از اولین پاسگاه از عملکرد پلیس راضی نبودند و روستاهایی که فاصله چندانی تا شهر و پاسگاه نداشتند، از عملکرد پلیس تاحدودی راضی بودند (جدول ۱۳).

جدول ۱۳- ارزیابی رضایت روستاییان در مورد اقدامات کاهش جرم

شاخص‌ها	کمی موافقم	موافقم	تاحدودی موافقم	مخالفم	کمی مخالفم
کوچه‌بندی و خیابان‌کشی روستا دوست‌داشتنی است	۶/۵	۲۵/۵	۲۰/۵	۳۸/۵	۹
رضایت از معماری ساختمان‌ها و خانه‌های روستا	۳۲/۵	۱۱	۲۶/۵	۱۱	۱۹
با تغییر کاربری نواحی جرم‌خیز روستا، جرم کاهش می‌یابد	۴۷/۵	۱۶/۵	۲۸/۵	۶/۵	۱
استفاده از سامانه‌های دوربین مدار بسته در جامعه به کاهش جرم کمک می‌کند	۳۹/۵	۲۹	۱۶/۵	۴	۱۱
با بهبود ظاهر جامعه (فضای سبز، مناطق تفریحی، درختان، گل‌ها و فضاها تمیز) جرم کاهش می‌یابد	۵۱/۵	۲۱	۱۴/۵	۶	۷
با نشاط‌بخشی به محیط روستا و ساخت ویرانه‌های روستا جرم کاهش می‌یابد	۷/۵	۶	۸۶/۵	۰	۰
وضعیت روشنایی معابر روستا خوب است	۳۱/۵	۸/۵	۳۹/۵	۷	۱۳/۵
عملکرد پلیس در مبارزه با مجرمان مطلوب است	۲۵	۱۳	۲۵	۸	۲۹

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

یکی از مهم‌ترین عوامل سازنده کیفیت مطلوب در زندگی انسان امنیت محیط زندگی و مصونیت افراد اجتماع از خطرات، آلودگی‌ها و نابهنجاری‌ها در محیط زندگی است. احساس ناامنی در محیط و نگرانی‌های ناشی از مکان‌های ناامن در محیط بر سایر فعالیت‌های انسانی تأثیر می‌گذارد و امور اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و ... به‌درستی انجام‌پذیر نخواهد بود. این فقدان احساس امنیت می‌تواند تأثیر مستقیم بر توسعه نواحی روستایی و به‌ویژه بر انگیزه سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان روستایی اعم از کشاورز و دامدار داشته باشد؛ و همان‌گونه که در مبانی نظری اشاره شد، عوامل محیطی می‌توانند با ایجاد شرایطی، مجرم را تشویق به ارتکاب جرم کند و برعکس، با افزایش نظارت از راه‌های گوناگون از وقوع جرم پیشگیری کند. بر این اساس، مطالعه حاضر با هدف تحلیلی بر نقش طراحی کالبدی در احساس امنیت روستاییان انجام شده است.

بر اساس نتایج تحقیق، از نظر روستاییان، بیشترین جرائمی که در پنج سال اخیر در روستاها رخ داده، به مجموعه «سایر جرایم منجر به بازداشت» مربوط بوده است، که ناشی از بیشتر بودن جرم در روستاها در زمینه‌هایی چون سرقت از مزارع (در فصل برداشت محصول، سرقت دام و طیور، و نزاع و درگیری فیزیکی بود؛ از نظر پاسخ‌گویان برای رفع این مشکل، خود روستاییان انتقال سریع محصول به انبار منازل و نگهبانی در مزرعه را پیشنهاد می‌دادند. برای جلوگیری از سرقت دام و طیور و منازل، لازم است که گشت‌های بسیج روستا با مشارکت خود اهالی فعال شود، و طراحی ایمن (استفاده از دیوارهای بلند، درهایی با قفل‌های محکم و ...) با زاویه دید مناسب برای انبار محصولات و پارکینگ‌ها و ... صورت گیرد. با توجه به مصاحبه با عوامل کلانتری‌ها و پاسگاه‌های پلیس و نیز اهالی روستاها، افراد معتاد و کم‌درآمد به دلیل بی‌بضاعتی مرتکب جرم سرقت می‌شوند و موارد اندکی نیز به دلیل نزاع‌های طایفه‌ای و دشمنی‌هایی است که به تبع آن شکل می‌گیرد. برای رفع این مشکل، کمپ‌های ترک اعتیاد با مشارکت اهالی روستاها در اکثر نواحی روستایی دایر شده است، که از عملکرد این کمپ‌ها تا حدودی رضایت وجود داشته و برای نزاع‌های طایفه‌ای نیز با سختگیری‌های قضات مربوط به پرونده‌ها و همکاری شوراهای حل اختلاف تا حدودی رفع شده است. همچنین، اکثر روستاییان در ساعات نیمه‌شب احساس

نامنی داشتند؛ از این رو، پیشنهاد می‌شود که در مسیرهای منتهی به مزارع و باغ‌ها تیرهای چراغ برق تعبیه شود تا افرادی که برای آبیاری در شب و ... به آنجا مراجعه می‌کنند، آسوده‌خاطر باشند و همچنین، لازم است که گشت‌های بسیج و پلیس در این ساعات افزایش یابد.

بر اساس نتایج پژوهش، مشخص شد که روستاییان از نظر امنیت ناموسی و جانی در وضعیت مطلوب و از نظر امنیت اجتماعی در وضعیت نامطلوب قرار دارند. از این رو، باید برای ارتقای امنیت اجتماعی به مثابه یکی از شاخص‌های مهم توسعه جوامع به‌ویژه روستایی، اقداماتی صورت گیرد. از جمله اقدامات مؤثر بر ارتقای امنیت اجتماعی، کوشش برای کاهش بی‌اعتمادی مردم به یکدیگر، بستگان و نهادهای سیاسی و اجتماعی و همچنین، استفاده از ریش‌سفیدان محلی برای افزایش احساس امنیت اجتماعی مردم و جوانان، ایجاد و گسترش نهادهای مدنی برای افزایش زمینه‌های مشارکت مردمی در پیشگیری از اعتیاد و ... است. بر اساس نتایج آزمون همبستگی بین خصوصیات فردی و احساس امنیت، هر چه سطح تحصیلات افراد بالاتر می‌رود، احساس امنیت آنها نیز افزایش می‌یابد. بنابراین، می‌توان گفت که اگر روستاییان اطلاعات و آگاهی از محیط پیرامون و همچنین، آگاهی نسبت به جرم‌ها داشته باشند، بیشتر احساس امنیت می‌کنند.

نتایج توصیفی تأثیر شاخص‌های کالبدی بر وقوع جرم (احساس امنیت) حاکی از آن است که در این روستاها، شاخص‌های مبلمان روستایی و فضاهای قابل دفاع دارای بیشترین تأثیر و شاخص پوشش گیاهی دارای کمترین تأثیر بر وقوع جرم بوده است. این نتایج را آزمون فریدمن تأیید کرد و بر اساس آن می‌توان نتیجه گرفت که برای بهبود فضاهای قابل دفاع (ساختمان‌های متروکه، مجاورت با بناهای مخروبه، وجود فضاهای تخلیه زباله در داخل روستا یا در مسیر ورودی و خروجی روستا، نبود پارکینگ برای وسایل و ابزارآلات کشاورزی در خانه یا روستا) و مبلمان روستایی (عدم وجود فضای مناسب برای استراحت افراد سالمند در چهارراه‌ها و ورودی کوچه‌ها مثل تعبیه صندلی، نبود فضای عمومی مناسب برای گذران اوقات فراغت کودکان برای افزایش نظارت بر روستا)، باید اقدامات مناسب انجام شود. همچنین، نتایج همبستگی بین شاخص‌های کالبدی

مؤید این موضوع است که با ارتقای هر کدام از شاخص‌های کالبدی، سایر شاخص‌ها نیز بهبود می‌یابند و به تبع آن، احساس امنیت روستاییان افزایش خواهد یافت. با توجه به نتایج آزمون همبستگی بین شاخص‌های کالبدی و احساس امنیت، پیشنهاد می‌شود که ضوابط تهیه و اجرای طرح‌های هادی بر اساس اصول CPTED بازنگری شود، که از آن جمله تعریض معابر و کوچه‌های تنگ و باریک و نیز تغییر کاربری فضاهای باز و خالی بین خانه‌ها با همکاری دهیاری و شورای اسلامی و تبدیل آن به مکان‌هایی با کاربری متنوع نظیر پارک و مکان بازی کودکان است. همچنین، تعبیه صندلی‌ها سر چهارراه‌ها و خیابان‌ها برای گذران اوقات فراغت افراد سالمند به منظور افزایش نظارت در معابر عمومی می‌تواند در کاهش وقوع جرم تأثیرگذار باشد. افزون بر این، مدیر روستا باید با ترغیب صاحبان خانه‌های خرابه و خالی از سکنه به مرمت این گونه ساختمان‌ها، از تبدیل آنها به فضاهای جرم‌خیز جلوگیری کند. در نهایت، می‌توان بدین نکته اشاره کرد که اگر اصول CPTED در هر مکانی اعم از شهر یا روستا به درستی اجرا شود، تا حدود زیادی می‌توان از وقوع جرم‌ها جلوگیری کرد؛ و از آنجا که در نواحی روستایی، افراد اکثراً از سواد کمی برخوردارند، باید ضمن معرفی این اصول از طریق کلاس‌های آموزشی به ساکنان نواحی روستایی با همکاری دهیاری و شورای اسلامی روستا و افراد تحصیل کرده، اهالی به رعایت این اصول در روستاها و ساخت خانه‌های جدید تشویق شوند؛ و بر این اساس، می‌توان تاحدی انتظار داشت که وقوع جرم‌ها در این نواحی به حداقل رسد و ساکنان نیز از احساس امنیت خوبی برخوردار باشند.

منابع

1. Adibi Sadinejad, F. & Azimi, A. (2012). Explaining security in urban environments based on physical and design parameters. *Environmental Based Territorial Planning (Amayesh)*, 4(15): 81-105. (Persian)
2. Afshani, S.A. & Zakeri Hamaneh, R. (2012). Comparative study of social security feelings rate by men and women in Yazd. *Woman in Development and Politics (Women's Research)*, 10(3): 145-162. (Persian)
3. Ahmadi, M. & Kaldi, A. (2013). Study of the feeling of social security of women in Sanandaj County and social factors affecting it. *Sociology of Women (Journal of Woman and Society)*, 3(4): 1-19. (Persian)

4. Akbari, E. & Zohdi Goharpour, M. (2013). *Introduction to the site of crime and crime using the Geographic Information System (GIS)*. sabzevar: sina book. (Persian)
5. Bayat, B., Sherafatipour, J. & Abdi, N. (2008). Crime prevention based on community-based approach. (Persian)
6. Bazrafshan, J. & Rousta, M. (2016). Evaluation of factors affecting the security feeling in rural areas (case study: Central district, Jahrom County). *Journal of Regional Planning*, 6(23): 141-151. (Persian)
7. Brunson, C., Gilroy, R., Madanipour, A., Roe, M., Thompson, I. & Townshend, T. (1995). Safety, crime, vulnerability and design: a proposed agenda of study. University of Newcastle Upon Tyne, Department of Town and County Planning.
8. Buzan, B. (2008). People, states & fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era. ECPR Press.
9. Carmona, M., Heath, T., Tiesdell, S. & Oc, T. (2012). Public places-urban spaces. New York: Routledge.
10. Ceccato, V. (2016). Rural crime and community safety. USA: Routledge.
11. Cozens, P.M. (2002). Sustainable urban development and crime prevention through environmental design for the British city: towards an effective urban environmentalism for the 21st century. *Cities*, 19(2): 129-137.
12. Darban Astaneh, A. (2015). Evaluation and analysis of feeling of security in rural border areas (case study: Ilam province). *Spatial Planing*, 15(4): 156-129. (Persian)
13. Darban Astaneh, A., Asgari, H. & Ghorbani, F. (2013). Spatial analysis and zoning of rural people's feeling of security in Shirvan and Chardaval County. *Geographical Planning of Space Quarterly Journal*, 3(9): 105-127. (Persian)
14. Delavar, A. & Jahantab, M. (2011). Impact of social capital on security feeling. *Social Security Studies*, 27: 73-95. (Persian)
15. Foster, S., Knuiman, M., Villanueva, K., Wood, L., Christian, H. & Giles-Corti, B. (2014). Does walkable neighbourhood design influence the association between objective crime and walking? *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11(1): 100.
16. Ghafari, A., Nematimehr, M. & Abdi, S. (2014). Evolution process of crime prevention through environmental design (CPTED) in residential areas. *Housing and Rural Environment*, 32(144): 3-16. (Persian)

17. Hassanvand, E. & Hassanvand, E. (2012). Study of factors affecting the youth's feeling of social security (case study of Selseleh County). *Quarterly of Order and Security Guards*, 4(4): 57-80. (Persian)
18. Hedayati Marzbali, M., Abdollah, A., Razak, N.A. & Tilaki, M.J.M. (2012). The influence of crime prevention through environmental design on victimisation and fear of crime. *Journal of Environmental Psychology*, 32(2): 79-88.
19. Jacobs, J. (1961). The death and life of great American cities (Parsi, H. & Aflatuni, A., Trans.). Tehran: Tehran University. (Persian)
20. Kamalipour, H., Feizi, M. & Memarian, G. (2014). Safe place by design: urban crime in relation to spatiality and sociality. *Current Urban Studies*, 2(2): 152-162.
21. Karakus, O., McGarrell, E.F. & Basibuyuk, O. (2010). Fear of crime among citizens of Turkey. *Journal of Criminal Justice*, 38(2): 174-184.
22. Kelly, E.D. & Crabtree, D. (2009). Securing the built environment: an analysis of crime prevention through environmental design. Indiana: Ball State University.
23. Lindstrom, P. (2013). More police - less crime? The relationship between police levels and residential burglary in Sweden. *The Police Journal*, 86(4): 321-329.
24. Little, J., Panelli, R. & Kraack, A. (2005). Women's fear of crime: a rural perspective. *Journal of Rural Studies*, 21(2): 151-163.
25. Mahmoudi Janaki, F. & Ghourchi Beigi, M. (2009). Role of environmental design in crime prevention. *Law Quarterly*, 39(2). (Persian)
26. Minnery, J. & Lim, B. (2005). Measuring crime prevention through environmental design. *Journal of Architectural and Planning Research*, 1: 330.
27. Moein, M. (2005). Dictionary. In *Persian Dictionary*. Tehran: Sahel. (Persian)
28. Mundell, R. (1994). The changing face of National security: a conceptual analysis. Praeger Publication.
29. N.C.P.C. (2003). Crime prevention through environmental design. Available at: www.ncpc.gov.sg.
30. Nasri, Q. (2002). The meaning of pillars of sociology of security. *Quarterly Review of Strategy Studies*, 26. (Persian)
31. Pishgahifard, Z. & Ahmadi Dehka, F. (2010). Assessment of national security threats in north regions locations of Iran. *Environmental Based Territorial Planning (Amayesh)*, 3(9): 53-77. (Persian)

32. Pourjafar, M., Mahmoudinejad, H., Rafieiyan, M. & Ansari, M. (2009). Promotion of environmental security and reduction of urban crimes with emphasis on CPTED approach. *International Journal of Industrial Engineering & Production Management*, 19(6): 73-82. (Persian)
33. Rezaei Moghaddam, A., Arezou, H, Yousefpour, V. and Ebadi, M. (2012). Design position in creating a sense of security in residential complexes. Paper Presented at the Fourth Conference of Planning and Urban Management, Mashhad. (Persian)
34. Rothrock, S.E. (2010). Antiterrorism design and public safety: reconciling CPTED with the post-9/11 city. (Doctoral Dissertation).
35. Salehi, E. (2008). Environmental characteristics of safe urban spaces. Tehran.
36. Shakuei, H. (1987). New viewpoints in urban geography. Tehran: SAMT. (Persian)
37. Stucky, T.D. & Ottensmann, J.R. (2009). Land use and violent crime. *Criminology*, 47. Available at:
<http://www.ingentaconnect.com/content/bsc/crim>.
38. Taghvaei, A., Rafeiyan, M. & Rezvan, A. (2014). Analysis of the Relationship among the components of land use with the declining of urban crime and insecurity (case study: Region 17, Tehran County). *Human Geography Research Quarterly*, 77: 19-38. (Persian)
39. Wilson-Doenges, G. (2000). An exploration of sense of community and fear of crime in gated communities. *Environment and Behavior*, 32(5): 597-611.
40. Yu, D. & Yin, J. (2010). Internet GIS and system dynamic modeling in urban public safety and security studies: a conceptual framework. Paper Presented in International Conference on Web-Based Learning, Berlin, Heidelberg.
41. Zare Shahabadi, A. & Torkan, R. (2011). Study of factors affecting the feeling of social security among Yazd citizens. *Quarterly of Order and Security Guards*, 4(4): 125-148. (Persian)